

ГРУШЕВСЬКИЙ Марко Федорович (25. 04(07. 05). 1865, с. Худоліївка Чигирин. пов. Київ. губ., нині Чигирин. р-ну Черкас. обл. — 02. 09. 1938, Київ) — церковний діяч, етнограф, краєзнавець. Далекий родич [Михайла Грушевського](#). Закін. Черкас. духовне училище (1883), Київ. духовну семінарію (1889). Під час навчання у семінарії був одним із найактив. чл. нелегал. патріот.-просвітн. укр. громади, очолюваної від 1888 М. Грушевським, що ставила за мету відродження укр. православ'я та захист соц. і нац. інтересів українського народу. 1887 у Львів. часописі «Правда» опублікував оповідання «Мушицька совість» і «Підслухана розмова». Протягом 1889–97 учителював, служив псаломником у Чигирин. і Черкас. повітах. 1897 висвяч. на священника і направлений до Михайлів. церкви с. Суботів (нині Чигирин. р-ну Черкас. обл.). На Чигиринщині (переважно у Суботові) зібрав чимало матеріалів з історії, фольклористики й етнографії краю, частину з яких надрукував за підтримки М. Грушевського. Серед них — праці «Дытячи забавки та gry усяки. Зібрани по Чыгырынщины Киевской губернии» // «КС», 1904, т. 86, «Гетьманське гніздо. Урочища і перекази села Суботова, зібрані в рр. 1897–9» // «Зап. НТШ», Л., 1909, т. 91, «З життя селян на Чигиринщині» // «Укр. етногр. зб.», К., 1914, т. 1 (дві останні перевидані у часописі «Пам'ятки

України: історія та культура», 2002, № 2). Найвагоміший наук. доробок — незакінчена робота «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу», яка в обробці З. Кузелі вміщена у двотомнику «Матеріали до українсько-руської етнології» (Л., 1906–07) і є одним із перших у світі досліджень з етнографії дитинства. Г. є також одним із перших дослідників нар. іграшки в Україні — 2006 у Києві на базі Держ. музею іграшки проведена 1-а Всеукр. наук.-практ. конф. «Марка Грушевського читання». За звинуваченнями в українофільстві й підбурюванні селян проти царського режиму зазнав переслідувань. 1910 переведений священником у Покров. церкву м-ка Таганча Канів. пов. (нині село Канів. р-ну Черкас. обл.), від 1918 мешкав у Києві. Актив. учасник руху за автокефалію православ. Церкви в Україні. Влітку 1919 увійшов до складу першого укр. кліру Софій. собору. Від 1922 — єпископ УАПЦ. 1920 — інструктор-організатор Всеукр. православ. церк. ради (1926–30 — чл. її президії). Був також чл. редколегії часопису «Церква і життя», значну увагу приділяв перекладам і виданням українською мовою богослужб. книг. Унаслідок тиску з боку влади 1930 припинив церк. діяльність і зрікся духов. сану. В останні роки життя працював сторожем, продовжував вести наук. записи (вилучені під час арешту). 11 червня 1938 заарешт., ув'язнений у Лук'янів. в'язниці Києва. Страчений відповідно до постанови особл. трійки Упр. НКВС у Київ. обл. від 9 серпня 1938. Реабіліт. 1989. У 1997 кенотаф Г. встановлено на могилі його дружини на Лук'янів. цвинтарі Києва.

Державний архів

ЦДАМЛМ. Ф. 271, оп. 1, спр. 56.

Рекомендована література

1. Левчук В. Суботівські спадки // Наука і культура. Україна. К., 1990. Вип. 24;
2. Коваль Е. Спогади про Марка Федоровича Грушевського // Пам'ятки України: історія та культура. 2002. № 2;
3. Кучеренко М. Марко Грушевський: «Не тут і не в сі часи» // Там само.

[М. О. Кучеренко](#)

Бібліографічний опис:

Грушевський Марко Федорович / М. О. Кучеренко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-32113>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).